

mpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť/Projekt je spolufinancovaný

Zuzana Sobčáková

ROČNÉ OBDOBIA V ĽUDOVÝCH TRADÍCIÁCH V MATERSKEJ ŠKOLE

2014

Autor: Mgr. Zuzana Sobčáková

Názov: Ročné obdobia v ľudových tradíciách v materskej škole

Recenzenti: PaedDr. Oľga Podprocká
PaedDr. Dana Kollárová

Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum

Rok vydania: 2014

ISBN: 978-80-8052-785-3

OBSAH

ÚVOD	4
1 Jar	6
1.1 Morena	6
1.2 Veľkonočné zvyky	12
1.3 Máj – stužky zapletaj	18
2 Leto	24
2.1 Deň otcov – Jánsky deň	24
3 Jeseň	31
3.1 Koza, koza, čo robíš v mojej záhrade?	31
3.2 Zemiaky	34
3.3 Stridžie dni	38
4 Zima	44
4.1 Mikuláš	44
4.2 Fašiangy a karneval	46
ZÁVER	54
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV	55

ÚVOD

Cieľom tohto metodického materiálu je poskytnúť učiteľkám materských škôl námety ľudových tradícií na praktické využitie v edukačnom procese, a tým rozvíjať u detí vzťah k tradíciám, zvykom a remeslám, rozširovať ich poznanie o ľudových tradíciách a o slovenskej ľudovej kultúre.

Ľudová slovesnosť, zvyky a tradície predstavujú vo výchove dieťaťa v predškolskom veku jeden zo základných kameňov, na ktorom je budované ďalšie systematické pôsobenie výchovy umením k umeniu. Ľudová tvorivosť je pre deti veľkou umeleckou i výchovnou hodnotou. Je v nej zobrazený svet a život s nevšednou vynaliezavosťou, postrehom a vtipom. V minulosti sa deti zúčastňovali na všetkých oblastiach života. Veľa riekaniek, detských ľudových piesní bolo spojených so svetom zvierat, s prírodou. Deti intenzívne prežívali všetko, čo sa dialo doma, v dedine, v prírode, či už išlo o striedanie ročných období a s nimi súvisiace zmeny v prírode, či o prácu na poli, doma, alebo o významné udalosti ľudského života: narodenie, svadba. Žiaľ, pod tlakom najrôznejších technických lákadiel je dnes ľudová tvorba trochu v úzadí. Aj dnes sa však nájdu zanietenci pátrajúci po koreňoch našich predkov, po ich „televízii a internete“. Striedanie ročných období a ich symbolika oddávna boli, sú a budú silným motivačným impulzom pre umeleckú tvorbu, ale aj pre pedagogickú oblasť pôsobenia na deti s cieľom získavať pozitívne postoje k regionálnej kultúre, organizovať kultúrne podujatia a priblížiť im zvyky a tradície regionálneho kultúrneho dedičstva tak, ako sa odpradáva tradovali v spätosti s jednotlivými ročnými obdobiami.

Materiál je určený všetkým, ktorí majú vzťah k ľudovým tradíciám a v deťoch chcú podporovať záujem o tradície. Z nášho života sa pomaly vytráca ľudová tradícia, a preto podporujme u detí záujem o ľudové piesne, tance, vinše, aby sme prispievali k emocionálnemu rozvoju dieťaťa. Dieťa bude spoznávať kultúrne dedičstvo cez piesne, zvyky, obyčaje, nárečie a dialektiku regiónu, v ktorom vyrastá. Deti sa aktívnou účasťou zapájajú do prác, ktoré sa v súčasnosti viac-menej už nerealizujú. Prostredníctvom tohto zážitku sa dieťa dokáže vcítiť do remesiel a prác, ktoré sa pomaly vytrácajú a upadajú do zabudnutia. Po absolvovaní predprimárneho vzdelávania budú tak deti oboznámené s ľudovou slovesnosťou,

tradíciami a hrami. Folklórna tradícia sa stáva dôležitým stimulom prispievajúcim k seberealizácii dieťaťa.

Folklór bol v minulosti, ale aj dnes ešte stále je nevyčerpatelným zdrojom námetov a aktivít pre prácu s deťmi. Cieľavedomé uplatňovanie ľudových prvkov v poznávaní a vo výchove je základným prostriedkom kultivovania jednotlivca. Školské prostredie má byť otvorené aj pre spoluprácu s mimoškolským prostredím, rôznymi inštitúciami, ktoré pripravujú podnetné programy pre deti a mládež. Využívanie prvkov ľudovej výchovy pôsobí na všestranný rozvoj dieťaťa v jeho troch základných štruktúrach: v oblasti afektívnej, kognitívnej a psychomotorickej.

Na princípe integrovania ľudových prvkov do edukačnej práce je zostavený predkladaný metodický materiál, ktorý prináša námety, ako oživiť ľudové tradície formou spolupráce s folklórnym súborom v okolí, so starými rodičmi, ľudovými remeselníkmi, ktoré môžu byť prezentované v kútiku ľudových tradícií v materskej škole. Návštevou ľudových remeselníkov (košíkár, pečenie oblátok, perníkov a fašiangových šišiek, zvyky na Luciu, maľovanie veľkonočných kraslíc, stavenie mája, dožinkové slávnosti) obohacuje táto spolupráca výchovno-vzdelávací proces pomocou interpretovania a ukážok dávnych zvykov a remesiel. Všetky tieto aktivity sa uplatňujú vzhľadom na aktuálne ročné obdobie a tradície, ktoré k nemu patria. Ročný kolobeh ľudových tradícií môže byť uplatňovaný nielen v aktivitách, ale aj v obmene témy kútika.

Metodický materiál je rozdelený na štyri ročné obdobia. Učiteľky ho môžu využiť na motiváciu, prezentáciu, aktivity – rodičia a deti, starí rodičia a deti. Pri jeho zostavovaní sme vychádzali zo záväzných pedagogických dokumentov určených pre predprimárne vzdelávanie. Jednotlivé ukážky sú doplnené o rôzne možnosti práce s deťmi tak, aby bolo zastúpené aktívne aj pasívne prijímanie poznatkov o tradičnej ľudovej kultúre so zachovaním uplatňovania základného didaktického princípu – aktivity dieťaťa a zážitkového učenia. Cieľom materiálu je formou zážitkového učenia v rámci ľudovej výchovy rozvíjať dieťa tak, že na elementárnej úrovni bude chápať a hodnotiť vzťahy medzi ním, folklórom a kultúrou v jeho okolí, bude získavať pozitívne postoje k folklóru, vstúpať hudbu a tanec, realizovať edukačné aktivity, organizovať kultúrne podujatia a priblížiť deťom zvyky a tradície dedičstva tak, ako sa odpradáva tradovali – v spätosti s jednotlivými ročnými obdobiami. Každá uvedená ukážka školského projektu obsahuje cieľ, ktorý sledujeme, kompetencie, ktoré deti získajú, opis navrhovanej činnosti.

1 JAR

Neklamným znakom jari je oživanie prírody spojené aj s jarnými zvykmi. Jar bola považovaná za začiatok niečoho nového. S príchodom teplých slnečných lúčov prichádza radostné obdobie, ktoré je vyjadrené vo zvykoch, tradíciách, riekankách, piesňach a hrách. Tradičné je i obradové ukončenie zimy a privítanie jari.

1.1 Morena

Nedeľa dva týždne pred Veľkou nocou je v poradí piata od začiatku pôstneho obdobia. Nazýva sa aj *Smrtná*. V túto nedeľu sa na Slovensku dlho zachovával zvyk vynášania Moreny (v niektorých regiónoch sa však Morena vynášala na *Kvetnú nedeľu*, ba až na *Veľkonočnú nedeľu*).

Čo môžeme deťom o Morene porozprávať?

Morena je staroslovanská bohyňa zimy a smrti. Symbolizuje ju škaredá baba zo starých handier, ktorú dievčatá nesú za spevu k potoku. Morena symbolizovala zimu, s ktorou sa spájala temnota a napokon aj smrť. Bolo potrebné zbaviť sa jej, poslať s ňou všetko zlé, temné a choré, otvoriť sa príchodu novej jari. Vynášanie Moreny symbolizovalo rozlúčku so zimou. Dievčatá spievali obradové piesne a niekde aj tancovali.

Morena (Muriena, Marmoriena, Smrčka, Baba) je slamená figurína oblečená do ženských šiat – niekde do roztrhaných, inde do bielych.

Cieľ: zapojiť sa aktívne do príprav osláv sviatkov spoločenských udalostí vrátane udržiavania ľudových tradícií.

Očakávané výstupy: postupné zapájanie detí do diania v materskej škole, zdieľanie spoločne stráveného času rodičov a detí, prostredníctvom zážitku obohatená poznávací skúsenosť dieťaťa s tradičnými jarnými sviatkami.

Príprava:

- *Učiteľky:* spoločne s deťmi pripravujú výzdobu interiéru a exteriéru materskej školy, pripravujú potrebný materiál, zabezpečia návštevu ľudového remeselníka, pripravujú kroje, oznam pre rodičov o akciách.

- *Materiál:* paličky na Morenu pre každé dieťa, látka, papiere na výrobu Moreny, kúsky čipky, záclony, farby, nožnice.
- *Trieda:* aktivity realizujeme v interiéri a exteriéri materskej školy.

Opis realizácie:

Deti kráčajú za Morenou vo dvojiciach, vyťukávajú rytmus (drievkami z vrbového, osikového dreva) a spievajú pieseň:

♪ *Ide smrť s kúdeľú na tú smrtnú, na tú smrtnú nedeľu,
už si nás dosť stará baba mučila, už sa tvoja krutá vláda skončila.* (Klochán, Torzewski, 2000, s. 66)

Morena je zhotovená zo starých handier a vypchatá konopnou či ľanovou kúdeľou. Vynáša sa dva týždne pred Veľkou nocou na Smrtnú nedeľu a deti spievajú:

♪ *Smrť nesieme, vynesieme, kde ťa smrťka dáme, kam ťa pochováme?
Do bariny, do bariny, tam ťa zahodíme, tam ťa utopíme.* (Klochán, Torzewski, 2000, s. 66)

Rečňovanky pri vynášaní Moreny:

Nesieme Morenu, v oleji smaženú...

Kde ju postavíme, keď sami nevieme?

Na obecné vráta, tam je plno blata.

Richtárka dá zlatku, že má kamarátku. (Filkorová, 1997/98, s. 13)

Morena, Morena, kde si prebývala?

Tam hore, tam hore, v tej tmavej komore.

Čo si tam robila? Mlieko som mútila.

Kdeže sú tie vrany? Na suchom konári.

Kdeže je ten konár? Chlapci ho odťali. (Filkorová, 1997/98, s. 13)

Keď Morenu zapálili a hodili do potoka, všetci veselo hovorili:

Vyniesli sme, vyniesli sme Morenu ze vsi.

Priniesli sme, priniesli sme jar novú do vsi.

Navaríme, navaríme čierneho piva,

opojíme, opojíme voľačieho syna.

Keď nebudú piti, budeme ho biti,

kyjačiskom kyjovatým za vlasy ruvati. (Filkorová, 1997/98, s. 13)

Keď sme zapálenú Morenu hodili do potoka, privolávame slniečko. Deti môžu mať v rukách kamienky – ťapky, vyklepávajú nimi rytmus, dívajú sa na oblaky a volajú:

Klnka, klnka, daj nám slnka,

veď ti my ho dáme, keď sa poihráme!

Daj, bože, slnca!

Zabijeme jalovicu, tebe dáme polovicu

do nového hrnca, daj, bože, slnca! (Rázusová-Martáková, 1956)

Sviet', sviet' slniečko, dáme ti zrníčko.

Žitné, pšeničné, ovsené, jačmenné.

Ak ho chceš mať, musíš pekne hriať.

Hrej, hrej, hrej, dosť je zimy zlej. (Filkorová, 1997/98, s. 13)

♪ *Vyjdi, vyjdi slniečko, na makové zrníčko.*

Vyjdi, vyjdi na ten kopček, uvidíš tam päť ovečiek

a dva sú barany so zlatými rohami. (Lysáková, Kopinová, Podhorná, 1989, s. 13)

♪ *Bud'te vy, babičky, veselé, už vám to letečko nesieme.*

Krásne zelené, krásne zelené, aj rozmajrínové. (Klochán, Torzewski, 2000, s. 69)

Keď je slniečko teplejšie, môžeme hrať na lúke ľudové hry s jarnou tematikou:

„Hra na húsky“

Deti vyčítajú spomedzi seba gazdinú a vlčka. Ostatné sú húsky. Roztratia sa po paši a vlk sa schová za krík.

Gazdiná volá: *Húsky moje, pod'te domov!*

Húsky: *Nejdeme!*

Gazdiná: *Prečo?*

Húsky: *Pre vlčka.*

Gazdiná: *Kdeže je?*

Húsky: *Za kričkom.*

Gazdiná: *Čo tam robi?*

Húsky: *Umýva sa.*

Gazdiná: *Čím sa utiera?*

Húsky: *Zlatým ručníčkom.*

Gazdiná: *Kto ho pral?*

Húsky: *Práčka.*

Gazdiná: *Kto ho vyšíval?*

Húsky: *Vyšívačka.*

Gazdiná: *Húsky moje, poďte domov!*

Húsky: *Nejdeme!*

Gazdiná: *Dám vám chleba.*

Húsky: *Nechceme!*

Gazdiná: *Dám vám zrna.*

Húsky: *Ideme!*

Húsky sa rozbehnú ku gazdinej, ale vtom vybehne spoza kríka vlk a chytá ich. Hra sa opakuje, kým vlk všetky húsky nevychytá. Posledná nechytená húska sa stane vlkom.

♪ *Šijeme vrecia, šijeme,
kde ich predávať pôjdeme?*

Z mesta do mesta

široká cesta,

predávať ich pôjdeme.

A ja zas kanafas,

čižmičky pánske,

šaty zemanské na sobáš. (Levická, 1988, s. 25)

♪ *Hoja, Duňďa, hoja,*

poslala nás kráľovná.

Hoja, Duňďa, hoja.

*Hoja, Ďuňďa, hoja,
po čo že vás poslala?
Hoja, Ďuňďa, hoja.*

*Hoja, Ďuňďa, hoja,
po tri vozy kamenia.
Hoja, Ďuňďa, hoja.*

*Hoja, Ďuňďa, hoja,
načo vám to kamenie?
Hoja, Ďuňďa, hoja.*

*Hoja, Ďuňďa, hoja,
zlaté mosty stavati.
Hoja, Ďuňďa, hoja.*

*Hoja, Ďuňďa, hoja,
či nás cez ne pustíte?
Hoja, Ďuňďa, hoja.*

*Hoja, Ďuňďa, hoja,
aký dar nám nesiete?
Hoja, Ďuňďa, hoja.*

*Hoja, Ďuňďa, hoja,
čiernooké dievčatko.
Hoja, Ďuňďa, hoja.*

*Hoja, Ďuňďa, hoja,
len chod'te, pospešte.
Hoja, Ďuňďa, hoja. (Rázusová-Martáková, 1956)*

Po tejto rozlúčke so zimou sa dievčatá vracajú od potoka a vítajú Veľkú noc a novú jar piesňou:

♪ *Kvetná nedeľa, kdeže si bola?*

Bola som, bola, na brehu mora,

tam slniečko spáva,

skoro ráno vstáva,

hoja, hojaja.

Kvetná nedeľa, čos tam robila?

Kľúče som vzala, Jurovi dala.

Už ten Juro vstáva, pole odmykáva,

aby tráva rástla, tráva zelená,

až po kolená.

Keď Juro volá, zem sa otvára,

všelijaké kvety,

až sa hora svieti, ruža, fiala,

ruža, fiala. (Klochán, Torzewski, 2000, s. 67)

Možnosti využitia pri práci s deťmi:

1. S deťmi môžeme vyrábať Morenu z bieleho plátna (papierových bielych servítok) a paličky.
2. Obláčame zemiakové obtlačky s rôznym motívom na biele plátno – vyrábame šaty pre Morenu.
3. Obkresľujeme zmizíkom na atramentový výkres predkreslenú Morenu.
4. Vyfarbujeme kamienky – „ploskáče“ jarnými vzormi, kvetinkami, vtáčikmi, zelenými lístočkami atď. temperovými farbami.
5. Na kamienky lepíme obrázky s jarnou tematikou.
6. Na valček učiteľka pripevní kúsok čipky alebo riedkej záclony. Natrieme ho farbou (podľa výberu detí) a valkaním prenesieme vzor na výkres. Po zaschnutí farby z opačnej strany výkresu si deti obkreslia maketu šiat pre Morenu, ktoré potom vystrihneme a prilepíme na paličku.

7. Ľudový remeselník predvádza deťom z prineseného materiálu – prútia, ako sa vyrábajú:

- píšťalky,
- korbáče,
- košíky.

7. Návod na výrobu Moreny, ktorú nesieme k potoku, kde ju zapálime a hodíme doň, aby od nás odišli všetky choroby, všetko zlé: dve drevené palice – jedna kratšia, jedna dlhšia, slama, odev, novinový papier, špagát:

- palice zviažeme do kríža špagátom,
- novinovým papierom obtáčame trup, hlavu a zalepíme lepiacou páskou,
- na figurínu z novín pridávame slamu a tiež zalepíme páskou, slama stačí iba na hlavu a koniec „rúk“, aby nám potom z odevu trčala slama,
- odev zhotovíme s deťmi napr. obtláčaním obtlačkov zo zemiakov, geometrické tvary obtláčame (modrou, červenou farbou) na bielu látku,
- pred obtláčaním si vystrihneme odev a nezošívame ho, pretože ho pripíname špendlíkmi na Morenu (obliekame ju), ľahšie sa nám s figurínou a odevom manipuluje,
- keď je Morena hotová, zapichneme ju veľkého kvetináča s pieskom.

8. Hráme sa ľudovú hru s tancom:

♪ *Točí sa mi točí, vókol mojich očí pekný háj.*

Podme, sestry, spolu,

Sväťme v tomto kolu jari, máj.

Vítam ja vás, vítam a jednu si pýtam do skoku.

Vyber si ty sama, ktorá ti je známa, ku boku. (Levická, 1988, s. 20).

1.2 Veľkonočné zvyky

Po fašiangoch, období výdatného hodovania, zabíjačiek, svadiieb, fašiangových sprievodov, zábav prichádza v cirkevnom roku na rad veľký pôst, obdobie skromnosti, kajúcnosti a postenia. Pôst mal pripraviť človeka na slávenie Veľkej noci. Začínalo sa obdobie, keď sa nesmelo tancovať ani spievať, mládež, aby ju muzika nepokúšala, pochovala

basu. Zima pomaly stráca silu, zubaté slnko zohrieva vzduch, miestami sa začína zelenat tráva. Veľká noc je spojená s príchodom jari a ľudové zvyky, ktoré sa v tomto období uskutočňovali, mali zabezpečiť dobrý začiatok hospodárskeho roka: hojnosť, zdravie ľudí aj došť dobytku. K hlavným symbolom Veľkej noci patrí voda. Voda mala očistný, ale i ozdravujúci charakter.

Veľká noc sa slávi prvú nedeľu po prvom splne mesiaca po jarnej rovnodennosti. Veľkonočná nedeľa je pohyblivý sviatok a môže pripadnúť na čas od druhej polovice marca do konca apríla. Tradície a zvyky patria neodmysliteľne k tomuto sviatku.

Pôstne obdobie sa začínalo Popolcovou (ľudovo Škaredou) stredou. Na *Popolcovú stredu* kňaz v chrámoch popolom značí čelá veriacich a odrieka formulku: „Prach si a na prach sa obrátiš.“ Ide o gesto pripomínajúce ľudskú pomínelnosť a potrebu pokánia.

Týždeň pred *Veľkonočnou nedeľou* je *Kvetná nedeľa*, ňou sa začína veľkonočné obdobie. Po Kvetnej nedeli prichádza *Zelený štvrtok*, *Veľký piatok* (je koniec pôstu) a *Biela sobota* (podľa kresťanstva trvá veľkonočné obdobie štyridsať dní od Bielej soboty do dňa Nanebovstúpenia Pána).

Čo môžeme deťom o Veľkej noci porozprávať?

Kvetná nedeľa – posledná nedeľa pred Veľkou nocou. Táto nedeľa bola vždy radostným časom prebúdzania sa prírody k novému životu. Rozkvitnuté ratolesti vŕby sú prvým pozdravom jari. Rozkvitnuté vŕbové prútiky dostali pre nežný tvar svojich súkvetí (jahniad) množstvo mien: kozičky, mačičky, baburiatka, jahňadky... Rozkvitnuté vŕbové prútiky si veriaci na Kvetnú nedeľu prinášajú do kostola, kde si ich dávajú posvätiť svätenou vodou. Doma ich dávame za obrázky svätých alebo krížov, aby nás ochraňovali od ohňa. V kostole sa spievali pašie – príbeh umučenia Krista. Na Kvetnú nedeľu sa vynášala Morena.

Zelený štvrtok – posledný týždeň pred Veľkou nocou znamenal zintenzívnenie príprav na tento sviatok v duchovnom aj materiálnom živote našich predkov. Veriaci si na Zelený štvrtok pripomínajú Večeru Pánovu (poslednú večeru) – veľkonočnú večeru Ježiša Krista. Na Zelený štvrtok sa zaväzujú zvony, to znamená, že v chrámoch umlknú organ a namiesto hlaholu zvonov sa rozhrkocú rapkáče a klopačky. V minulosti chodili chlapci z jedného konca dediny na druhý a rapkáčmi oznamovali začiatok posvätného predveľkonočného ticha bez zvonov. Skoro ráno na Zelený štvrtok, ešte pred východom slnka, sa dievčatá česali pod vŕbou, pričom odriekali:

„*Vrba, vrba zelená, daj mi vlasy na dva pásy.*“ Na Zelený štvrtok sa pripisovali liečivé vlastnosti niektorým rastlinám (napr. plúcniku), strava mala byť tiež zelená. Jedol sa špenát s vajcom. Varili sa pôstne jedlá z lístkov čerstvej púpavy, šťaveľa, medvedieho cesnaku, mladej žihľavy.

Veľký piatok – druhý deň posledného trojdňa, mal byť preniknutý duchom kajúcnosti, odriekania a rozjímania. Spievajú sa pašie o tom, ako Ježiša zatkli v Getsemanskej záhrade. V katolíckych kostoloch sa na bočnom oltári pripravuje Boží hrob so sochou ležiaceho mŕtveho Krista, ku ktorému sa chodia veriaci na Bielu sobotu modliť. Na Veľký piatok sa dodnes dodržiava prísny pôst, vykonávali sa aj magické úkony: ranné umývanie sa v tečúcej vode, dievčatá hovorili: „*Teč, vodička čistá od Pána Krista, ty omývaš drevo a kamene, umy aj mňa, hriešne stvorenie.*“ Verilo sa, že Veľký piatok je vhodný na štepenie ovocných stromčekov. Nesmela sa „hýbať zem“, lebo by sa mohla privolať neúroda. Niekde sú známe povesti, že na Veľký piatok sa otvára zem a vydáva svoje poklady, ktoré môže dostať len statočný a smelý človek čistého srdca.

Biela sobota – gazdinky robili v domácnosti posledné úpravy a chystali slávnostné jedlá. Piekli sa koláče, varilo sa údené mäso či šunka a vajíčka. Chystalo sa jedlo do košíka, ktoré sa nieslo ráno na Veľkonočnú nedeľu na posvätenie do kostola. Dievčatá maľovali vajíčka, chlapci dokončovali korbáče. Rodina cez deň zvyčajne spoločne navštívila Boží hrob v kostole. Prípravy postupne utíchali a nadchádzalo slávenie veľkonočnej vigílie, teda oslava Kristovho zmŕtvychvstania.

Veľkonočná nedeľa – je pre kresťanov na celom svete najväčší sviatok, keďže zmŕtvychvstanie Ježiša Krista pre nich vyjadruje víťazstvo života nad smrťou a nádej na večný život. Gazdiné prinášali na posvätenie jedlá v košíčku pod vyšívaným obrusom: chlieb, šunku, klobásy, maslo, tvaroh, vajíčka, soľ, chren, koláče, fľašu vína či pálenky. Z jedla sa dávalo aj dobytku, aby sa mu dobre darilo. Piekol sa baránok, štrúdle, pletené žemle.

Veľkonočný pondelok – mládenci v skorých ranných hodinách chodievali v skupinách a oblievali mladé dievčatá vodou, aby boli zdravé a krásne. Začínalo sa už skoro ráno na svitani. Kúpačov potom dievčatá odmenili koláčmi a maľovanými vajíčkami (kraslicami). Popoludní sa už oblievať nepatrilo (hovorilo sa, že to chodia len *poščani*). Pri šibaní sa hovorili šibačkové riekanky.

Cieľ: zapojiť sa aktívne do príprav osláv sviatkov spoločenských udalostí vrátane udržiavania ľudových tradícií, aktívne prežívanie veľkonočných sviatkov.

Očakávané výstupy: prostredníctvom zážitku obohatená poznávacía skúsenosť dieťaťa s tradičnými ľudovými zvykmi, zdieľanie spoločne stráveného času rodičov a detí.

Príprava:

- *Učiteľky:* príprava materiálu na aktivity, oznam pre rodičov – pozvánka na nástenke.
- *Materiál:* kroje, korbáče, košíčky, maľované vajíčka, farebné stužky, krčiazky pre chlapcov s vodou, ozvučné drievka.
- *Trieda:* pripravené kútiky na aktivity pre deti dopoludnia, s rodičmi popoludní.

Pomôcky: vajíčka, farby, tuše, špajdle, voskové pastely, kahanec, špendlíky s hlavičkami.

Opis realizácie:

Deti majú možnosť vybrať si z ponúknutého materiálu, aké vajíčko budú vyzdobovať a akou technikou, rodičia sa zúčastnia tvorivých dielní na tému Veľká noc, deti sa naučia veľkonočné pásmo s rečňovankami o Veľkej noci, chlapci šibačkové riekanky a aktívne ich predvedú pred verejnosťou a rodičmi.

Možnosti využitia pri práci s deťmi:

1. S deťmi sa spoločne rozprávame o Veľkej noci – ako sa doma pripravujú na sviatky, s kým pletú doma korbáč, ako farbía vajíčka, či pečú baránka.
2. Návšteva ľudového remeselníka – košíkára, ktorý z *prinesených vrbových prútov* predvedie deťom, ako sa pletie korbáč:

*Podme, chlapci, schuti, natrhajme prúty
na poriadne korbáče – z nich sa každý krúti!*

Ako sa vyrábajú „otlkajú“ pišťalky:

Otlkaj sa, pišťalôčka vrbová, pôjdeme my na koničku po drevá:

dubové, bukové, jalové, jedľové. Už pískajú pišťalôčky vrbové.

Otlkaj sa pišťalôčka, spala si už dost, koho stretneš na tom svete, hraj mu pre radosť.

(Filková, 1997/98, s. 13).

4. Aktivita pre otcov – kto upletie najdlhší korbáč. Zhotoví sa výstavka korbáčov a výrobkov z tvorivej dielne.

3. Vytvárame ľudové produkty prostredníctvom rôznych výtvarných a pracovných techník (výzdoba kraslíc):

Veľmi pekné sú vajcia ozdobené oblačkami lístočkov a kvietkov. Na jarnej prechádzke si nazbierame prvé lístočky púpavy, d'atelinky, vytlačený lístoček petržlenovej vňate. Lístočky musia byť pružné, nesmú mať chĺpky. Nesmú byť ani priveľmi dužinaté. Tie na vajíčko dobre nepriľahnú. Lístočky a kvietky ponoríme do misky s vodou. Potom pripravíme odvar z cibuľových šupiek, gázu, nožnice a ihlicu na pletenie. Na umyté surové vajce pritlačíme namočené lístočky a kvietky, vyrovnáme ich okraje, aby dobre priľahli na povrch vajca, a obalíme gázou. Gázu na oboch koncoch vajca starostlivo stiahneme niťou tak, aby sa pod ňou neposunuli pritlačené lístočky. Ak sa predsa pohli, vyrovnáme ich ihlicou. Potom vajce v gáze dáme variť do cibuľových šupiek. Po odstránení gázy a lístkov zostanú rastlinky na vajíčku pekne oblačené v bielom alebo svetlohnedom odtieni, kým ostatná plocha vajca je hnedá. Nakoniec vychladnuté vajce potrieme slaninou, aby sa lesklo.

Vinšovačky

Chlapec

*Krásnu, peknú Veľkú noc, dobrý korbáč na pomoc,
vedro vody každej dievke, nech výskajú malé, veľké.
Pekných kraslíc plný dom a radosti, šťastia v ňom.*

Dievča

*Veľká noc, Veľká noc, kedy že už bude?
Ktorýže ma šuhaj, oblievati príde?
Oblievaj, oblievaj, vlásky i hlavičku,
ale mi zašanuj tú novú sukničku. (Rusnáčková, 1985, s. 187)*

Dievča

*Kraslice sú maľované, ty to dobre vieš,
jednu z nich si môžeš vybrať, keď ma vyšibeš.*

Chlapec

Šibi-ryby, masné ryby, aby teba blšky, mušky neštípali.

A vy, pani tetička, prineste nám vajíčka.

Lebo jedno, lebo dve, však vám málo ubudne.

Dievča

Oblievaj ma, šuhajko, veď je voda na to,

dostaneš vajíčko veľmi pekné za to. (Filkorová, 1997/98, s. 13)

Chlapec

Šibi-ryby, masné ryby, kus koláča od korbáča,

ešte k tomu groš, už je toho dost.

Kázal otec aj mamička, abys dala tri vajíčka.

Dve červené, jedno biele, to je moje potešenie.

Dievča

Veľkonočné vajíčko darujem ti, Janičko.

K tomu jeden úsmev malý, aby sme sa radi mali.

Chlapec

Šibi, šibi, šibičky, ja som chlapec maličký.

Šibem zhora, šibem zdola, aby si ty vrtká bola.

Šibi-ryby, masné ryby, kus koláča od korbáča a vajíčka do košíčka.

Ak mi nedáš dve vajíčka, daj mi aspoň makovníčka. Ešte k tomu groš, aby bolo dost.

Všetky deti

Maľované vajíčko, pekný úsmev na líčko.

K tomu zdravia moc a moc a veselú Veľkú noc.

Na záver zavinšuje všetkým prítomným chlapec:

Ženám veľa vody, chlapom veľa vínka,

deťom nech vo vrecku zopár mincí cinká.

*K radu ďalších vinšovnikov aj ja podľa dobrých zvykov
pripojiť sa chcem, keď nie inšie, aspoň skromné vinše.
Pekné sviatky, dobrú zhodu, ženám čerstvú, sviežu vodu,
mužom tiež nech sladko je, nech si prídu na svoje. (Zborník hier)*

1.3 Máj – stužky zapletaj

S májom, ktorý sa pokladá za mesiac lásky, sa spájali mnohé zvyky s ľúbostným zameraním. Bolo to aj obdobie, keď na poli aj v záhrade pokračovali jarné práce. V máji sa dodržiavali rôzne rituály súvisiace s prácou na poli a v záhrade. Májová zeleň vyjadrovala želanie všetkých týkajúce sa sily a dobrého rastu všetkého rastlinstva. Preto zvyky, pri ktorých mali rozhodujúcu úlohu rastliny, dostali názov májenie. Strom sa všeobecne vo zvykoch označuje slovom máj – mája.

Stavanie májov siaha až do stredoveku, keď v predvečer prvého mája dávali na domy a hospodárske budovy stromčeky na ochranu pred zlými duchmi a chorobami. Neskôr ich stavali ako prejav úcty a žičlivosti pred kostol, radnicu, pred domy popredných občanov. Odtiaľ už nebolo ďaleko k myšlienke postaviť máj pred dom obdivovaného dievčaťa. Neskôr sa stavali máje ako spoločný dar mládencov všetkým dievčatám v obci.

Ciel': zapojiť sa do prípravy a aktívne spolupracovať na udržiavaní ľudových tradícií, prednášať krátke ľudové básne, riekanky a povedačky pri stavaní mája.

Očakávané výstupy: udržiavanie tradícií a zvykov, podpora emocionálneho prežívania pri stavaní mája, aktívna účasť detí na ľudových tradíciách.

Príprava:

- *Učiteľky:* pripraví kroje, zabezpečia žrde a vrcholec na máj, nastrihajú farebné stužky z látky, pripraví drôtky na upevnenie stužiek, dohodnú prípravu vonkajšieho priestoru (stĺpa), kde sa upevní žrd' na máj – s rodičmi; pripraví hudobný sprievod (CD, CD prehrávač, ozvučenie), CD s témou jari a májovými piesňami, pripraví občerstvenie pre deti, najmä chlapcom odmeny (pierka za klobúk).

- *Príprava detí:* naučia sa piesne, rečovanky o máji, tančeky, nastrihajú farebné stužky z krepového papiera, spoločne s učiteľkou pripravujú stužky na vrcholec mája – viažu ich drôtikom spolu, počas pobytu vonku nastriháme pri potoku vrbové prútky.

Opis realizácie:

Čo môžeme deťom o stavaní mája porozprávať?

Stavanie mája bola úloha mládencov, ktorí si máj pripravovali už týždeň pred stanoveným termínom (v tajnosti). Na ich postavenie sa rúbali vysoké rovné stromy. Vrchovec je vyzdobený farebnými stuhami a niekde naň uväzujú fľašu a mládenci súťažia, kto k nej vylezie po hladkom kmeni.

Máje sa stavali slobodným dievčatám ako prejav úcty a lásky. Po dostavaní mája pozvali chlapcov do domu, kde im prichystali pohostenie. Keď sa rozlúčili, v dome zostal len ten, kto dvoril dievčine, ktorá tam bývala. Niekde chodili mládenci cez deň s muzikou a pri každom máji dievča vytancovali.

Priebeh tradície „Máj, máj, stužky zapletaj...“

- prezlečíeme sa do krojov a zhromaždíme sa na školskom dvore, kde prechádzame cez kvetinovú bránu, ktorú držia dievčatá, a všetci spievame:

♪ *Jarná brána, zelenaj sa,
jarná brána, otváraj sa.*

Kadiaľ ty, tadiaľ ja,

brána sa už zatvára. (Lysáková, Kopinová, Podhorná, 1989, s. 82)

- máme pripravený máj (rodičia pripevnili vrcholec na žrd'),
- dievčatá za spevu piesne ozdobujú vrcholec mája farebnými stužkami:

Zoľali brezu, už ju vezú, už na ňu chlapci nepolezú.

Zoľali bučka u potôčka, zvolenským dievkam na kolečká.

Zoľali klenu u kolena, zvolenský richtár gatí nemá.

Už sa hory zelenajú, bielym kvetom prekvitajú.

Leto, zelený máj, leto, zelený máj. (Ďuričková, Pavlovičová-Baková, 1990, s. 73)

- chlapci spievajú dievčatám pieseň a držia sa okolo krku v jednom rade:

♪ *Sadíme my máje, čo nám dajú za ne?*

Pálenky červenej do krbky zelenej,

máj, máj, máj zelený, pod oblôčkom sadený.

Vstávaj, dievča, hore, sadíme ti máje,

*ak hore nevstaneš, máje nedostaneš,
máj, máj, máj zelený, pod oblôčkom sadený.*

*Vstávaj, dievča, hore, pod' sa len podívať,
ako ti ideme májiky zabíjať,
máj, máj, máj zelený, pod oblôčkom sadený. (Ďuríčková, Pavlovičová-Baková, 1990,
s. 41)*

- chlapci ďalej spievajú a dievčatá viažu stužky na vrcholec mája:

*♪ Haj, dievčička, haj, stavíme ti máj, navrchu je červený,
na spodku je zelený, haj, dievčička, haj.*

Po čom si ma, moja milá, poznala, keď si včera večer na mňa volala?

*A ja som ťa poznávala po pierku, aj po tvojom zarmútenom srdienku. (Nádaská, 2012,
s. 164)*

- keď je máj ozdobený, chlapci za pomoci ocinov postaví máj na školskom dvore, dievčatá vystískajú chlapcov za pekný máj, dajú im bozk na líčko a začína sa tancovačka:

*♪ Máj, máj, máj, stužky zapletaj,
zapletaj, odpletaj, ku bielej si modrú daj
a červenú na okraj.*

Máj, máj, máj, rozjariš nám kraj.

*Hop, z nôžky na nôžku, poskočme si trošku,
zakrúťme sa do kolesa, vykrúťme sa dookola.*

Ej, hola, hola, zakrúťme sa dokola. (Levická, 2000, s. 19)

- spoločne spievame žartovnú pieseň, dievčatá stoja v rade pred chlapcami, vykrúcajú sa do strán:

♪ U susedov, tam je topol', tam je chlapec ako sokol.

Rozmarín zelený, hej, hore Detvou vo dva rady sadený.

U susedov, tam je lipka, tam je dievča ako rybka.

Rozmarín zelený, hej, hore Detvou vo dva rady sadený. (Ďuríčková, Pavlovičová-Baková, 1990, s. 28)

- dievčatá ďakujú chlapcom za máj básňou:

*A môj milý za to pero
postavil mi májov štvoro.
Postavil ich pred zorami
pod našima oblokami.*

*Naprostriedku dve jedličky
tenké, biele, bez kôročky
a vysoké vyše domov
niet v dedine takých stromov.*

*A na krajoch smreky stáli
takú vôňu vydávali,
že ulica plná bola,
keď šli ľudia do kostola. (Zborník školy)*

- spoločne si spievame pieseň o máji:

♪ *Máj, máj, máj, zelená sa háj.
Vtáčatá si prespevujú,
hniezdočka si opravujú,
máj, máj, máj, zelená sa háj. (Zborník školy)*

- chlapci si zahrajú klobúkový tanec na pieseň:

♪ *Sedemdesiat sukien mala, a predsa sa nevydala,
a ja nemám, iba, iba jednu, pýtajú ma až za Viedňu. (Levická, 2000, s. 13)*

- dievčatá prichádzajú spevom k chlapcom a spievajú:

♪ *Bodaj by vás vy, mládenci, čerti vzali,
keď ste vy mňa na ten tanec nepozvali,
ja by bola tancovala*

*aj na cimbal niečo dala,
aj vás všetkých pobozkala.*

*Čo sa mamka tejto noci natrápila,
aby sa vám len dajako zavďačila,
spiekla múky za tri korce
pre vás, chlapci, na koláče,
len aby som tancovala... (Ďuričková, Pavlovičová-Baková, 1990, s. 113)*

- chlapci im opätujú spev piesňou, ruku držia nad hlavou a prichádzajú k dievčatám:

♪ Dievča, dievča, čože to máš.

Ružu, ružu, komu ju dáš.

Tebe, tebe, šuhajčku,

našla som ju na chodníčku.

Dievča, dievča, lastovička

rád ťa vidím od malička.

Od malička, maličkého

zo srdiečka úprimného.

Dievča, dievča, biely anjel,

kdeže ťa ja večer nájdem.

Nájdeš ma ty v záhradôčke

pod jabloňou na lavičke. (Ďuričková, Pavlovičová-Baková, 1990, s.163)

Možnosti využitia pri práci s det'ami:

1. Pranostiky na prvý máj:

Ak na prvého mája večer prší, bude celý rok pekne.

Dážď na prvého mája – úrodný rok.

Májová kvapka za dukát stojí.

Májová tráva moc úžitku dáva.

2. Striháme krepový papier po vyznačenej čiare na ozdobu mája.

3. Vyrábame „pierka za klobúk“ pre chlapcov za odmenu, keď postavia máj:

Učiteľka pripraví biele perie, drôtik, špendlíky. Perie zväzujeme tenkým drôtikom a dievčatá pierko prišpendlia za klobúk chlapcom po postavení mája.

4. Počas pobytu vonku ozdobujeme nízke stromčeky farebnými stužkami v školskej záhrade.

5. Priväzujeme pomocou učiteľky na prútik farebnú stužku a počas pobytu vonku sledujeme smer vetra, deti môžu behať s prútikmi po záhrade a sledovať, ktorým smerom fúka vietor.

2 LETO

Oj, zelené letko, letko voňavé, utekajú deti boso po tráve... Leto je najteplejšie obdobie roka, život ľudí sa presúval z dvorov do polí, do prírody. Mnohé zvyky majú v sebe magické a čarovné prvky na ochranu úrody a dobytku, význam ľudia pripisovali rannej rose a liečivým účinkom bylín.

2.1 Deň otcov – Jánsky deň

Nástup leta signalizoval sviatok svätého Jána. Sviatok svätého Jána a s ním spojené svätójánske ohne (vajana, sobotky) patrili medzi veľké udalosti v živote celého dedinského spoločenstva. Svätójánske zvyky sa v mnohých obciach zachovávajú dodnes. Starší občania si v podvečer tohto sviatku zobia okná a dvere obytných domov a maštali konárikmi z lipy (lipinou), ktorá ma ochrániť hospodárstvo pred búrkou a bleskom. Ďalším zvykom, ktorý sa zachoval po súčasnosť, je pálenie jánskych ohňov. Týždeň pred sv. Jánom mládenci znášali drevo na kopy na najvyšší kopec, aby si mohli postaviť vajanu, ktorú v predvečer magického dňa za tmy zapálili.

Cieľ: spoznať tradície viažuce sa k Jánovi, zapojiť otcov do aktívneho diania v materskej škole na tému zachovávanania ľudových tradícií.

Očakávané výstupy: oživenie jánskych zvykov a tradícií, podpora súdržnosti otcov a detí, prehĺbenie osobného vzťahu medzi otcom a pedagógom.

Príprava:

- *Učiteľky:* výroba a rozposlanie pozvánok, príprava krojov a pomôcok na dopoludňajšie aktivity s deťmi a aktivity s rodičmi, príprava exteriéru na kultúrne a športové aktivity.

Opis realizácie:

Čo môžeme deťom o jánskych zvykoch porozprávať?

S Jánom sa viaže veľa magických zvykov. Tradovalo sa, že na Jána majú najväčšiu moc všetky živly – zem, voda i oheň. Preto sa zvykli počas najkratšej noci roka páliť jánske ohne a vatry. Mládež, ženy aj muži na svätého Jána tancovali a spievali okolo vatier, často ich aj preskakovali.

Jánske ohne sa pálili v podvečer 24. júna. Pastieri tento deň považovali za svoj sviatok, oslavovali ho ohňami a bohatou hostinou. Pastieri už dlho predtým zbierali raždie na jednu

hromadu. V deň, keď sa mala páliť svätôjanska vatra, mládenci a pastieri postavili zo žrdí kostru, ktorú vyplnili nazbieraným raždím a väčšími kusmi dreva. Keď sa zotmelo, zapálili najskôr zvolávacie ohníky, na ktoré dievky čakali ako na signál, aby išli k vatre spievať a prekárať sa. Mládenci a pastieri preskakovali ohníky a dievčatá spievali ľubozvučné slovenské piesne. Keď oheň dohorel, mládenci a dievčatá sa rozišli. Pastieri si vyrobili zo stromu a smoly takzvané kadlubky – malé fakličky, ktorými si svietili na cestu domov. Dievky sa rozutekali bosé po rose, aby mali zdravé nohy. Cestou domov nazbierali kvety, uvili si venčeky, ktoré pred východom slnka hádzali na jabloň. Ktorej sa na prvýkrát zachytil na konári, tá sa do roka vydala. Ktorej sa neprichytil, zostala slobodná.

Pôvodne to bola noc plná čarov a mágie, radosti z rastu rôznych plodov a ohne sa zapalovali na počesť slnečného boha. V rozprávkach sa počas tejto noci otvárajú tajomstvá hôr, ukazujú sa poklady a všetky tajomné bytosti – víly či škriatkovia tancujú, aby ukázali cestu k nim. A vraj je možné porozumieť aj reči zvierat. Ľudia kedysi tiež verili, že aj byliny nájdené v túto magickú moc majú ozdravujúce účinky. Rastliny, ktoré kvitnú na Jána, majú liečivý a čarodejný účinok. Tradovalo sa, že na Jána pred východom slnka ohlasuje každá rastlina ľudskou rečou, akú chorobu lieči. O polnoci kvitlo aj čertovo rebro (papradie), ktorého kvet prinášal šťastie a robil človeka neviditeľným. Papradie označovalo aj miesta zakopaných pokladov; horeli nad nimi belasé plamienky, tie si nemal človek pomýliť so svetlonosmi vábiacimi hľadačov pokladov do močiarov. Na Jána sa nesmeli sadiť ani prať. Šťastie mal človek, ktorý chytil svätôjansku mušku a nosil ju pri sebe.

Pranostiky na Jána:

Na svätého Jána otvára sa k letu brána.

Na Jána dost' dlhý deň, a predsa mu je koniec.

Na svätého Jána neni noc žiadna.

Do Jána sa deň dĺži a po Jáne kráti.

Keď na Jána kukučka kuká, pekný čas si vykuká.

Ak prší na Jána, malo by ešte za štyri nasledujúce dni pršať.

Dopoludňajšie aktivity s deťmi:

1. Počúvanie sprostredkovaných pastierskych a jánskych piesní deťmi v ľudovom nárečí, jeho spoznávanie:

♪ *A tí milí svatí Ján*

A tí milí svatí Ján, des tak duho prebival, Vojano?

Naše kički na palički, preskecujme šibenički, Vojano.

Prebival som na hore, v svatojánskej komore, Vojano.

Naše kički na palički, preskecujme šibenički, Vojano. (Jágerová, 2002, s. 70)

2. Zdobenie okien a dverí materskej školy konárikmi z lipy.
3. Recitovanie riekaniiek, povedačiek, vyčítaniek, rečňovaniek:

Ej, Jáne náš Jáne,

kde ťa chváliť máme?

Na jamnickej strane,

tam ťa chváliť máme. (Kliment, 2008, s. 143)

Orie, orie Ján.

Priletelo deväť vrán.

Jedna vraví, dobre orie,

druhá vraví, dobre orie...

deviata vraví, zle orie!

En-ten-trombitár, statil Jano pudilár.

Prišla mačka, tá ho vzala, peniažteky porátala.

Kol'ko? (povie dieťa, na ktoré ukáže, napr. 3): Jeden, dva, tri! (Klikáčová,

Bruteničová, Bachanová, 2009, s. 7)

Hudobno-pohybové a tanečné hry:

♪ Čarovné husle

Táto tanečná hra sa zakladá na princípe rozprávkových čarovných husiel, pri ktorých musí každý vybraný účastník zaspievať nejakú pieseň a zatancovať tanec.

Účastníci stoja v kruhu obrátení tvárou do stredu a spievajú čarovnému huslistovi stojacemu v strede kruhu:

♪ *Janko náš, čo to máš?*

Huslista spevom odpovedá:

♪ *Mám čarovné husličky,*

čo zahrajú pesničky,

ktoré znáš.

Pri poslednom slove ukáže na niekoho v kruhu, ten vstúpi do stredu a rozkáže si pieseň.

♪ *Zahraj mi tú, neviem, ktorú,
zahraj mi valaský, čo si skočím po chlapsky
hore, dolu!* (Ondrejka, 1988, s. 167)

♪ *Na liečivú zelinu*

Pomedzi rozptýlené deti chodí „bylinkárka“, ktorá napodobňuje, čo spieva:

♪ *Chodím, chodím,
trávu brodím,
hľadám, snorím
liečivú zelinu,
pre mesto aj dedinu,
pre ľudí núdznych,
neučených, múdrych,
pre starých, mladých,
známych aj neznámych.*

Takmer bez prerušenia pokračuje v speve vyberajúc si účastníkov hry – zeliny. (Ondrejka, 1988, s. 157)

Jánske aktivity pre chlapcov:

- Stavanie štyroch vatier (na všetky svetové strany) z raždí a dreva na školskom dvore (budú slúžiť na popoludňajšie aktivity), pritom recitujú:

*O Jáne, o Jáne,
kladieme tu ohne.
O Jáne, o Jáne,
pôjdeme k vajane.*

*Ej, Jane náš, Jane,
kde ťa páliť máme?
Na bobrovskej strane,
tam ťa páliť máme.* (Nádaská, 2012, s. 199)

- Spievanie pastierskych piesní.

♪ **Po valasky od zeme**

Po valasky od zeme, kto mi kozy zaženie?

A ja by ich bol zahnal, ale som sa vlka bál. (Plicka, 1961, s. 258)

♪ **Ovce, moje ovce**

Ovce, moje ovce, máte zlaté zvonce,

chodíte cengajúc popod tie javorce.

Javorce, javorce, kde sú vám vrcholce?

Valasi zoťali, keď tu pásli ovce.

Valasi zoťali, keď tu pásli ovce. (Klikáčová, Bruteničová, Bachanová, 2009, s. 12)

Jánske aktivity pre dievčatá:

- Umývanie sa v rose, aby boli krásne a zdravé, pritom odriekajú:

Svätojánska rosička, daj mi krásy na líčka.

Po rosičke pobehám, na krásu jej nazbieram.

Moja milá rosička, daj mi šťastia toho,

aby som postretla svojeho milého. (Nádaská, 2012, s. 199)

- Zbieranie bylín na pričarovanie milého, odriekanie:

Sem tie čary, sem ich, sem! Tak sa stane, ako chcem!

Šuch do kotla všetky čary, nech sa mieša, nech sa varí!

Tak sa stane, tak má byť, nemôžem bez muža byť!

- Recitovanie pri stavaní jánskych vatier:

Keby ja vedela, kedy bude Jána,

Ver' by som nakládla na tri strany ohňa.

Jeden by nakládla od slnca východu,

druhý by nakládla od slnca západu,

tretí by nakládla mojemu milému, šuhajkovi švárnemu. (Nádaská, 2012, s. 200)

- Spievanie piesní:

♪ **Prídi, Janík premilený**

Prídi, Janík premilený, prídi k nám!

Ja ti za klobúčik pierko dám.

*Červenú ružičku, rozmarínčok zelený,
zelený, prídi, Janik, milený.* (Ďuríčková, Pavlovičová-Baková, 1990, s. 134)

- Pletenie venčekov, spievanie:

♪ **Šli dievčence**

*Šli dievčence vence viť,
šli dievčence vence viť,
sitkom, sitarita, sitkom, vence viť.*

*Našli ony zlatú niť,
našli ony zlatú niť,
sitkom, sitarita, sitkom, zaltú niť.*

*Vence z kvetov uvili,
vence z kvetov uvili,
sitkom, sitarita, sitkom, uvili.*

*Na vodičku pustili,
na vodičku pustili,
sitkom, sitarita, sitkom, pustili.*

*Rybári ich chytali,
rybári ich chytali,
sitkom, sitarita, sitkom, chytali.*

*Do truhlice hádzali,
do truhlice hádzali,
sitkom, sitarita, sitkom, hádzali.* (Ďuríčková, Pavlovičová-Baková, 1990, s. 39)

Recitujú:

Šli dievčence vence viť, našli ony zlatú niť.

Vence z kvetov uvili, dolu vodou pustili.

Zastavte sa pri milom, pri šuhajku spanilom. (Klikáčová, Bruteničová, Bachanová, 2009, s. 35)

Popoludňajšie aktivity s rodičmi – oteckovia

1. Preskakovanie jánskych ohňov

Opis aktivity: oteckovia a chlapci preskakujú pripravené vatry (nezapálené) – súťažia o najdlhší preskok, najlepší výskok, dievčatá a učiteľky pritom spievajú ľudové piesne, spoločne tancujú na pieseň „Po valasky od zeme“.

2. Hra na neviditeľného

Opis aktivity: hrá sa podľa pravidiel hry na skrývačku, zmena je v tom, že jeden vyklepáva a ostatní oteckovia a deti sa skryjú tak, že nájdu v tráve steblo papradia a na to sa musia postaviť – stanú sa neviditeľnými.

3. Hra *Čarovné husle*

Opis aktivity: oteckovia s deťmi spoločne pod vedením učiteliek hrajú ľudovú hru, pri výbere tanečníkov aktívne zaraďujú najmä oteckov.

4. Hľadanie pokladu

Podľa nakreslenej mapy terénu hľadajú všetci spoločne poklad, v ktorom bude darček pre otecka k jeho sviatku – vyrobený prívesok svätójánskej mušky na kľúče.

5. Pálenie vatry a hostina

Opis aktivity: jednu z vatier zapálime, oteckovia opekajú safaládky svojim deťom.

3 JESEŇ

Spolupráca školy a starých rodičov vyústila do priblíženia tradície tlačenia kapusty do suda. Spoločnými akciami sa zameriavame na oživovanie ľudových tradícií. Takáto spolupráca obohacuje výchovno-vzdelávací proces interpretovaním a ukázkami dávnych zvykov a remesiel. Dieťa spoznáva kultúrne dedičstvo cez piesne, zvyky, obyčaje, nárečie a dialektiku regiónu, v ktorom vyrastá, čo prispieva k jeho emocionálnemu rozvoju.

Sú to aktivity, ktoré priamo a autenticky ponúkajú praktickú skúsenosť s činnosťou tlačenia kapusty do suda. Deti sa aktívnou účasťou zapájajú do prác, ktoré sa dnes už viac-menej nerealizujú: nakladanie kapusty, páranie peria. Deti sa dokážu cez zážitkové učenie vcítiť do remesiel a prác, ktoré sa pomaly vytrácajú a upadajú do zabudnutia. Po ukončení predprimárneho vzdelávania sú deti oboznámené s ľudovou slovesnosťou, ľudovými hrami a piesňami.

Detské ľudové piesne a hry so spevom sú popretkávané aj piesňami našich babičiek a prababičiek.

3.1 Koza, koza, čo robíš v mojej záhrade?

Sezónna akcia, ktorá poskytuje možnosť využiť čaro ročného obdobia jesene. Je typom akcie, pri ktorej hlavnú tvorivú časť aktivity preberá rodina, konkrétne staré mamy a babky detí, učiteľky zohrávajú úlohu facilitátora. Využijú pritom spomienky zo svojho detstva, ktoré sa viažu k tradičnej jesennej práci, akou je nakladanie kapusty.

Cieľ: poznať zvyky a obyčaje, ktoré súvisia s jesennými prácami pri spracovaní jesennej úrody.

Očakávané výstupy: priama účasť rodiny na edukačnom procese, zdieľanie spoločne stráveného času starých rodičov a detí, prostredníctvom zážitku obohatená poznávací skúsenosť dieťaťa s tradičnými jesennými prácami.

Príprava:

- *Učiteľky:* príprava materiálu a úprava priestoru, pozvánky pre starých rodičov s programom akcie a ich rozoslanie.
- *Materiál:* kapusta, cibuľa, hrozno, chlieb, jabĺčka, kukurica, keramický súdok, vyšívaný obrus, kroje pre deti a učiteľky, lavór na umývanie nôh, váza s konárikmi šípok, trniek, gaštany, orechy, šošovica, biela plachta, pochutiny do kapusty, rôzne

pochutiny z jesennej záhrady, hrach, strúhadlo, starodávne strúhadlo, prútené košíčky rôznych veľkostí, 7 dcl poháre, vážky staré „jazýčkové“, panvica na pečenie zemiakov, olej, ocot, cukor, škrabka, zemiaky.

- *Trieda:* na ľudovom vyšívanom obruse je starý džbán s vetvičkami šípok, trniek, konárov, uprostred na stolčeku s vyšívaným obrusom stojí keramický súdok, prestretá biela plachta so strúhadlom na kapustu, lavór s vodou, kde si deti budú umývať nohy pred tlačením kapusty, trieda je ozdobená jablkami, hruškami, strapcami hrozna, rôznymi druhmi zeleniny, tekvice, gaštanmi, na stoloch sú pripravené: neošúpaná fazuľa, hrach, celá kukurica, rôzne misky, košíčky, sklenené poháre, staré vážky, pripravené občerstvenie pre deti: jabĺčka, hrozno, čaj, pečené zemiaky.

Opis realizácie:

Trieda materskej školy sa premení na kuchyňu u babky, kde sa čistí, krája, tlačí do suda a ochutnáva kapusta. Babky deťom porozprávajú a prakticky predvedú, ako žili a bývali ich starí rodičia a prarodičia. Pre deti je táto činnosť zaujímavá, od rána sú v triede oblečené v krojoch. Tradičné hry a hračky sa zamenia za ľudové riekanky, hudobno-pohybové hry či hry so spevom. Šúpe a triedi sa fazuľa podľa farby a veľkosti do priesvitných pohárov, šúpe sa kukurica, váži sa cibuľa, dyne, zemiaky na tradičných „jazýčkových“ vázkach od babky. Kapustu a iné suroviny donesú babky z domu. Učiteľky spievajú s deťmi piesne s témou jesene, zvieratiek, ovocia, zeleniny. Babky čistia kapustu spoločne s deťmi, ukážu deťom, ako sa krája. Nesmieme zabudnúť na umývanie nôh pred tlačením kapusty do suda. Pani učiteľka spolu s pomocníkmi prestrie biele plachty na zem, kde sa položí vedro s teplou vodou, kde si dieťa, ktoré ide do suda, umýva nohy. A potom už iba jedno dieťa skáče po kapuste v sude. Takto sa vystriedajú všetky deti, ktoré majú o dlávenie kapusty záujem. Po práci nasleduje hostina – pečené zemiaky v rúre s kyslým mliekom. Nechýbajú ani kysnuté koláče od babiek, ktoré majú radi ich vnuci a vnučky. Každý deň sud s kapustou pozorujeme, počúvame, ako kysne, ovoniavame a netrpezlivo čakáme, kedy kapustička v sude vykysne, aby sme si na nej spoločne pochutnali na Mikuláša.

Námety riekaniek, piesní a hier

Riekanky a povedačky:

Gúľalo sa, gúľalo to červené jabĺčko.

Gúľalo sa, gúľalo ku Aničke ľahúčko. (Štefaníková, 2013, s. 115)

Šli kočičky na vozičku, viezli tenkú kapustičku.

A že slabé kolá mali, všetky sa im polámali. (Kušniríková, 2002/2003, s. 38)

Priviazali kozu na dvorčeku k vozu.

Koza svetom letí, smejú sa jej deti. (Ďurinová, 2000, s. 4)

Dobrota, dobrota, neznám o dobrote,

ale moje rúčky vedia o robote. (pri dlávení kapusty) (Kušniríková, 2002/2003, s. 38)

Bola jedna babička, predávala jabĺčka.

Za deravý groš predala ich kôš. (Štefaníková, 2013, s. 83)

Piesne:

♪ *Šošovička, hrášok, fazuľka.*

Kde ste boli, tetka Zuzulka?

Bola som ja na vodičku,

budem variť šošovičku.

♪ *Červené jabĺčko vo vačku mám,*

koho rada vidím, tomu ho dám.

Teba ja, Janičko, najradšej mám,

tebe to červené jabĺčko dám. (Ďuričková, Pavlovičová-Baková, 1990, s. 209)

♪ *Čoby koza neskákala, keď má štyri nôžky,*

čo by dievča netančilo, keď má štyri nôžky. (Zborník hier)

♪ *Cárija – juchajda, kapusta je na zdravie (upravená)*

Keď už jeseň nastala, je tu dobrá nálada.

Cárija – juchajdá, je tu dobrá nálada.

Nevadí, že vietor fúka, pustíme pani jeseň dnuká.

Cárija – juchajdá, pustíme ju dnuká.

Jeseň dobré plody núka, dáme si ich do klobúka.

Cárija – juchajdá dáme do klobúka.

Žalude aj orechy priniesli sme do škôlky.

Cárija – juchajdá priniesli sme do škôlky.

Veľké hlavy, tekvice, žlté kukurice.

Cárija – juchajdá, žlté kukurice.

Poznám takú pesničku, má červenú sukničku.

Cárija – juchajdá, má červenú sukničku.

Jablká a trnky, šípky, to sú zdravé vitamínky.

Cárija – juchajdá, zdravé vitamínky.

A od kyslej kapusty bude každý chlap tustý.

Cárija – juchajdá, každý chlap tustý.

Sudok je už medzi nami na kapustu prichystaný.

Cárija – juchajdá, na kapustu prichystaný.

My sme deti zo školičky, strúhame si kapustičky.

Cárija – juchajdá, zdravej kapustičky.

Nech sa pridá, kto to vie, kapusta je na zdravie.

Cárija – juchajdá, kapusta je na zdravie.

Na zdravie, na zdravie, kapusta je na zdravie.

Na zdravie, na zdravie, kapusta je na zdravie. (Kušniríková, 2002/2003, s. 39)

3.2 Zemiaky

Jeseň sa v minulosti chápala ako ročné obdobie, v ktorom sa zúročuje celoročná roľníkova práca. Zemiaky – ich pestovanie sa začalo v 18. storočí a rozšírilo najmä v 19. storočí. V tomto čase nadobudli prevratný význam nielen v strave, ale aj v systéme hospodárenia. Pestovanie zemiakov sa udomácnilo najmä na severe Slovenska (Orava, Liptov a Spiš). Ich obľubu a zdomácnenie potvrdzuje viacero krajových pomenovaní: zemáky, zemky, krumpke, švábka, grule, bandurky a pod. Ani v jednej slovenskej domácnosti nezvyknú chýbať zemiaky. Zemiak prichádza denne na naše stoly ako jedna z najhlavnejších požívatín po chlebe. Len zásluhou človeka, jeho starostlivosťou a láskou k pôde každý rok nechýbajú zemiaky v našich zásobách.

Na jar, koncom apríla alebo začiatkom mája, sa celé rodiny vyberali na pole, kde sa venovali tejto úmornej práci. Tento zvyk zabezpečuje obživu pre celú domácnosť. Sadenie zemiakov prebiehalo bez pomoci techniky či koníkov, len s pomocou vlastných síl.

Cieľ: Pozorovaním poznávať konkrétne zmeny v prírode – jeseň. Zapojiť rodinu do zemiakových aktivít, podporiť tvorivosť a kreativitu.

Očakávané výstupy: postupné zapájanie rodiny do diania v materskej škole, priama účasť rodiny na edukačnom procese, zdieľanie spoločne stráveného času rodičov a detí, prostredníctvom zážitku obohatená poznávacia skúsenosť dieťaťa s tradičnými jesennými prácami.

Príprava:

- *Učiteľky:* úprava priestoru na aktivity so zemiakmi, dohodnúť s poľnohospodárom deň na vyorávanie zemiakov, oznam pre rodičov, ako sa majú deti obliecť.
- *Materiál:* prútené košíčky alebo vedierko pre každé dieťa, vrecia na zemiaky, fotoaparát, pomôcky na tvorivú činnosť.

Opis realizácie:

Deti majú obuté čižmy na pole, dievčatá šatky na hlavy, chlapci klobúky. Presunieme sa na zemiakové pole, poľnohospodár vyoráva zemiaky „čertom“ (poľnohospodársky stroj). Deti ich zbierajú do košíčkov, vedierok a nosia ich učiteľke, ktorá ich sype do vriec. Po zbere využívame zemiaky na tvorivú činnosť a konzumáciu v materskej škole.

Čo môžeme deťom o sadení zemiakov porozprávať?

Gazdiná na znak prosby o dobrú úrodu pobozkala zem a zároveň posvätila svätenou vodou. Muži sa chopili orania, no zem bola veľmi suchá, tak mali prácu o dosť sťaženú. Ženy sadili zemiaky do vyoraných riadkov, medzi prácou si spievali ľudové piesne a popritom bavili malé dieťa oddychujúce v plachtičke. Cez obed si oddýchli, po obede sa opäť pustili do sadenia zemiakov a okrem nich zasadili aj kvaky. Keď sa zemiaky zasadili, tak si všetci sadli k oldomášu, kde gazdiná nachystala občerstvenie – slaninu, chlieb, klobásku, pre chlapcov aj pálenku. Aby zemiaky narástli čo najväčšie, musela gazdiná urobiť na roli „duba“ – kotrmelec.

Možnosti využitia pri práci s deťmi:

1. S deťmi si môžeme vysvetľovať zmysel a význam pranostík.

Pranostiky o zemiakoch:

Sad' zemiaky na Ďura, bude plná pivnica i komora.

Medzi dvoma Ďurami najlepšie krompl'ě sadzit.

Zemiaky sadené v máji hovoria: Hneď vyženiem! A sadené v apríli: Prídem, kedy chcem.

Zemiaky sadili na spln mesiaca, aby boli veľké.

Keď na Prašivej krumple varia, nedočkáš sa pekného dňa.

Veľa húb, málo zemiakov.

Zemiaky sa sadili na Zelený štvrtok (štvrtok pred Veľkou nocou).

2. Deti si môžu z domu priniesť zemiaky zaujímavé svojím vzhľadom, ktoré našli doma pri vyorávaní zemiakov, a môže sa z nich urobiť výstavka ako „Čudné plody našej záhrady“.

3. Môžu sa naučiť riekanku o zemiakoch:

Jeden, dva, tri, štyri, päť, čos mal, Paľko, na obed?

Zemiaky pečené, boli málo mastené.

4. Môžu sa naučiť báseň:

Princeznička na bále

potratila korále.

Tatko kráľ sa nahneval,

Kuba k sebe zavolal.

Kubo, Kubo, beda ti,

ak sa s nimi nevrátiš.

Kubo ten sa nezľakol,

naryl v poli zemiakov,

rozsypal ich po sále,

tu máte tie korále.

Väčšie už tam neboli,

zjedli ich aj bez soli. (Zborník hier)

5. Môžu sa naučiť povedačky:

Už nám Pán Boh pomohou,

iným ľuďom nemohou.

Zavolajte: Ó, Bože!

Aj Vám Pán Boh spomôže.

6. Môžu sa naučiť hru o zemiakoch:

„Kopeme zemiaky“

Deti stoja v kruhu, recitujú a znázorňujú hovorené úkony:

Nakopeme zemiaky, (znázorňujú kopanie zemiakov)

urobíme babu, (znázorňujú miesenie)

ten, kto nechce pracovať, (tlieskajú)

nech si líže labu. (znázorňujú lízanie)

Navaríme zemiaky, (miešajú nad dlaňou ako v hrnci)

povoláme hostí, (rukou znázorňujú volanie)

ten, kto nechcel pracovať, (chytia sa za ruky, utvoria kruh)

nech sa teraz postí. (bežia v kruhu)

(Zborník hier)

7. Aké tvorivé aktivity môžeme s deťmi robiť:

- ✓ vyorávanie zemiakov na poli,
- ✓ vyrezávanie obtlačkov,
- ✓ tvorenie figúrok,
- ✓ priniesť recept – hlavná surovina zemiaky,
- ✓ zhotoviť knihu receptov o zemiakoch v materskej škole,
- ✓ priniesť pokrm zhotovený zo zemiakov,
- ✓ utvárať si pozitívny vzťah k jedlu, správne stravovacie návyky,
- ✓ triedenie zemiakov podľa veľkosti,
- ✓ navliekanie zemiakov na hrubú niť,
- ✓ s pomocou učiteľky zhotoviť jednoduché jedlo (pečené zemiaky v šupke).

3.3 Stridžie dni

Odpradávná bol koniec jesene a začiatok zimy, keď sa noci predlžovali na úkor denného svetla, považovaný za čas, v ktorom nadobúda prevahu dobro nad zlom, škodliví démoni nad životodarným slnkom. Hoci predstavy o nadprirodzených silách vyvolávali v ľuďoch pocity úzkosti a strachu, deťom môžeme toto obdobie priblížiť skôr ako niečo magické a čarovné. Nepriaznivé a tajomné sily sa postupne zredukovali na škodlivé pôsobenie stríg, preto sa toto obdobie označuje ako stridžie dni. „*Stridžie dni*“ – boli to dni na Katarínu, Ondreja, Barboru, Mikuláša, Luciu a Tomáša, v týchto dňoch sa predpokladala zvýšená aktivita nepriaznivých síl.

Cieľ: prostredníctvom zážitku spoznať staré zvyky a pranostiky s dôrazom na historické korene.

Očakávané výstupy: oživenie tradícií a zvykov, podpora emocionálneho prežívania čara zimného slnovratu, aktívna účasť detí na ľudových tradíciách.

Príprava:

- *Učiteľky:* pripraví pre každú aktivitu potrebný materiál, kostýmy, triedu upravia tak, aby bola pre deti pútavá a nasmerovala ich k pripraveným aktivitám.

Opis realizácie:

Čo môžeme deťom o stridžích dňoch porozprávať?

„*Stridžie dni*“ – boli to dni na Katarínu, Ondreja, Barboru, Mikuláša, Luciu a Tomáša, vtedy sa predpokladala zvýšená aktivita nepriaznivých síl.

„*Katarína*“ – bola prvým stridžím dňom. Ľudia jedli veľa cesnaku a robili ním aj kríže na dverách, aby boli chránení pred strigami. S Katarínou súvisela aj povera, že v dome, ktorého prvým návštevníkom bude žena, bude sa po celý rok rozbíjať riad. Aby sa predišlo nevhodným návštevám a ich následkom, chodili po domoch ešte pred svitaním malí chlapci s krátkymi vinšmi.

Možnosti využitia pri práci s deťmi:

1. S deťmi si môžeme vysvetľovať zmysel a význam pranostík.

Pranostiky na Katarínu:

Katarína na blate a Vianoce na ľade.

Aký je deň Kataríny, taký je január,
aký je deň po Kataríne, taký má byť február.

Na Katrenu teplo, to dobre nebýva,
potom o Jozefe sneh pole pokrýva.

2. Deti si môžu kresliť Katarínu na blate alebo na ľade, sledovať počasie v tomto období, zaznamenávať ho v kalendári.

3. Môžu sa naučiť riekanku o Katrenách:

Katreny, Katreny,

aby sa vám hrnky nebili

a kury dobre nosili.

Na deň svätej Kataríny,

prespevujú žiaci pilní,

hej, gazdinky statočné,

idú sviatky vianočné.

Dajte žita na oblátky,

už idú vianočné sviatky. (Drugová, 2009, s. 8)

4. Môžeme s deťmi vyšívať tupou ihlou jednoduché prevliekané vzory slovenského kroja.

„**Ondrej**“ – z domu, v ktorom mali Ondreja, nechceli v tento deň nič požičať, pretože by ich postihla škoda na majetku. Tento deň chodili po dedine s vinšovaním pastieri a kraviari so zväzkom prútov. Za vinšovanie dostávali odmenu. Veľmi boli rozšírené tzv. ondrejské čary, ktoré sa týkali ženby či vydaja. Lialo sa olovo, čarovalo s konopným semenom, triasli sa ploty.

Možnosti využitia pri práci s deťmi:

1. Pranostiky na Ondreja:

Sneh, čo na Ondreja spadol, dlho leží,

on len na Gregora do potoka beží.

Ked' svätý Ondrej peknú cestu Lucii spraví,

aj Mikuláš ho pochváli.

2. Učia sa riekanky, piesne o ovciach, dobytku a vymýšľajú hry a ich improvizácie:

Pásla by som kozy,

*ale ma to mrzí,
že každá kozička
hore chvostík drží. (Štefániková, 2013, s. 53)*

♪ *Pásol Jano tri voly u hája.
Pásol Jano tri voly na zelenej jateli,
na zelenej jateli u hája. (Štefániková, 2013, s. 57)*

*Ovečka, ovečka,
trojaký úžitok:
žinčička, bryndzička,
tretia kabanička.
Bola to ovečka,
čo predok vodila,
ale už nebude,
nôžku so zlomila. (Štefániková, 2013, s. 105)*

♪ *Ovčiar, ovčiar, kde ste ovce pásli?
Stratila som prsteň, či ste ho nenašli?
Našli sme ho, našli, s tým červeným očkom,
ale sme ho dali milej pod oblôčkom.*

♪ *Pásla ovečky v zelenom hájičku,
pásla ovečky v čiernom lese.
Ja za ňou dupi dupi dup,
ona zas cupi cupi cup.
Pásla ovečky v zelenom hájičku,
pásla ovečky v čiernom lese. (Zborník hier)*

♪ *Prídi ty, šuhajko, ráno k nám.
Uvidíš, čo ja tu robievam.
Ja ráno vstávam, kravy napájam,
ovečky do poľa vyhánam. (Plicka, 1961, s. 272)*

♪ Štyri kozy, piaty cap,
kto vyskočí, bude chlap.

A ja by som vyskočil, ale som sa potočil. (Ďuričková, Pavlovičová-Baková, 1990, s. 75)

♪ *Ked' som ja valašil, ked' som ovce pásol,
tak som si zaspieval, až sa košiar triasol.
Ovce, moje ovce,
máte zlaté zvonce, chodíte cengajúc popod tie javorce.*

♪ *Ked' si ja zaspievam, až sa hory trasú,
medved' sa ma bojí, ovce sa mi pasú.* (Ďuričková, Pavlovičová-Baková, 1990, s. 76)

3. Dievčatá čarujú, trasú plotmi, varia halušky, lejú vosk do vody cez kľúčovú dierku.

*Ondreju, Ondreju,
olovo tebe leju,
aby si mi dal znať,
koho budem za muža mať.*

*Plote, plote, trasem ťa,
svätý Ondrej prosím ťa,
aby si mi dal znať,
s kým budem pri oltári stáť.* (Drugová, 2009, s. 18)

4. Z vlny tvoríme ovečky, bábiky, z kukuričného šúpolia robíme rôzne postavičky.

„**Barbora**“ – ranné návštevy žien boli opäť neželané. Niekde chodili po dedinách Barborky, dievčatá, ženy alebo muži oblečení do bielych šiat so šatkou cez tvár, chodili v štvoricach, v rukách mali varechy a bili nimi mládencov, ktorých zastihli pri priadkach. Potom tancovali, pričom klopali varechami do taktu. V tento deň sa dávali odrezané konáriky čerešne pučať do vody – boli to Barborky.

Možnosti využitia pri práci s deťmi:

1. Pranostiky na Barboru:

Svätá Barbora vetry rozháňa.

Svätá Barbora vyháňa drevo zo dvora.

Svätá Barbora ťahá sane do dvora.

Aké je počasie na Barboru, také býva až do Vianoc.

2. Do vody dávame *barborky* (halúzky, aby nám do Vianoc rozkvitli).

3. Zahráme sa na Barborky – tanček s bielymi šatkami alebo tancujeme vareškový tanec – varešky udávajú rytmus.

4. Môžeme sa s deťmi hrať na páračky a deti skúšajú párať perie, vymýšľajú hry s pierkami (kto vyhodí pierko najvyššie, kto ho najdlhšie udrží vo vzduchu fúkaním...).

„Lucia“ – deň Lucie bol považovaný za najvýznamnejší zo stridžích dní. V predvečer Lucie celá rodina jedla cesnak, aby ich ochraňoval pred zlými duchmi. Cesnakom robili kríže na dverách domov a stajní. Na niektorých domoch zase kreslili krížik, aby zabránili príchodu zlých duchov do domácnosti. Cesnak dávali aj dobytku, aby im strigy neodoberali mlieko. Večer sa ženy prezliekali za Lucie do bielych šiat alebo plachty, na hlave mali šatku stiahnutú do tváre, aby ich nebolo poznať, tvár si poprášili múkou, s husím krídlom v jednej ruke, so sviečkou v druhej ruke, prechádzajúc po obciach z domu do domu. Prichádzali povymetať zo všetkých kútov nielen prach, ale aj všetko zlé. Na Luciu začal gazda v domácnosti robiť „lucijský stolček“, ktorého zhotovenie sa muselo zaobiť bez jediného klinca. Jeho príprave sa venoval každý deň až do 24. decembra. Na Štedrý večer potom zobral stolček na polnočnú omšu, posadil sa naň a údajne videl okolo oltára tancovať všetky strigy z dediny.

Možnosti využitia pri práci s deťmi:

1. Pranostiky na Luciu:

Keď príde sv. Lucia, nájde tu už zimu.

Keď prší na Luciu, bude celú zimu.

Lucia noci upíja, ale dňa nepridá.

Od Lucie do Vianoc každá noc má svoju moc.

Keď si Lucia na mena háby zablatí, v januári si ich prať bude.

Aké sú od Lucie do Vianoc dni, také budú aj mesiace.

2. Tancujeme tanec v bielych plachtách – hráme sa na Luciu, „povymetáme“ celú škôlku.

Na Luciu máme zimu, začíname páliť strigu.

Pierkom kúty vymetáme a zlých duchov vyhánáme.

3. Hráme sa na „tajomné Lucie“ – Lucia nesmie prehovoriť ani sa zasmiať, čo by ju kto ako pokúšal.

4. Tvorivé aktivity: z handričiek tvoríme rôzne zábavné strigy a ježibaby, z pierok vyrábame „masteničky“, chlapci zhotovujú z drevených doštičiek stolček.

„Tomáš“ – tento sviatok je vyvrcholením predvianočného obdobia, je známy ako Deň lesov, vtedy sa nesmel ísť do lesa. Bol i dňom zakáľáčiek. Každý, kto chcel byť zdravý, musel privítať tento deň v čisto vybielenej izbe. V domoch boli vítaní koledníci, ktorí roznášali vianočné stromčeky.

Možnosti využitia pri práci s deťmi:

1. Pranostiky na Tomáša:

Na sv. Tomáša zo snehu je len kaša.

2. Hráme sa na predvianočnú tržnicu, predávame stromčeky (len vetvičky), tradičné vianočné ozdôbky zo slamy, šúpolia a orechov.

4 ZIMA

Každé ročné obdobie má svoje čaro, s každým ročným obdobím sa spájajú určité zvyky a tradície. Odpradávná bol koniec jesene a začiatok zimy, keď sa noci predlžovali, považovaný za čas, v ktorom nadobúdalo prevahu zlo nad dobrom. Zima má však svoje výsadné postavenie. Začínalo sa mesiacom december a končilo sa mesiacom február. Nebolo dňa alebo týždňa, s ktorým by sa nespájali nejaké symboly, pranostiky, čary či povery, ktoré dávali zime, zimným sviatkom nezabudnuteľnú atmosféru. Pomocou magických znakov a symbolických úkonov chceli odohnať zlé sily.

Rodinní príslušníci boli v tomto období čo najviac pokope. Úroda bola zobratá, deň bol krátky. Na robotu ostávali iba drobné domáce práce, ktoré sa dali urobiť aj v izbici. Muži prešivali postroje na kone, ženy párali perie, tkali sa koberce. Bolo to jedinečná príležitosť na stmelovanie rodiny a utužovanie vzťahov medzi dedinčanmi. Bola to príležitosť aj na dlhé rozprávania a rozhovory. Dnes poverám, ktorým verili naši otcovia a praotcovia, dávno neveríme.

4.1 Mikuláš

Mikuláš je tradičnou akciou každej materskej školy. Nie vždy poskytneme deťom informácie o pravom pôvode tohto sviatku. Mikuláš, hoci je tento deň v ľudovej kultúre tiež zaradený medzi stridžie dni, bol skutočnou osobou, žijúcou v 3. storočí v Malej Ázii. Je považovaný za svätca a patróna detí. Od 19. storočia na Slovensku začali chodiť s Mikulášom na obchôdzky aj čert a anjel, symbolizujúci zlo a dobro. Mikulášsky sprievod často dopĺňali masky so zvieracími motívmi, najmä medveď. Odmeňovali deti malými sladkosťami alebo ich karhali podľa toho, ako sa cez rok správali. Nezbedníci si nachádzali namiesto sladkostí zemiakové šupy alebo čierne uhlie.

Cieľ: zapojiť sa aktívne do prípravy osláv, sviatkov vrátane udržiavania ľudových tradícií.

Očakávané výstupy: aktívne a citové prežívanie osláv sviatku Mikuláša, poznanie významu a tradície Mikuláša.

Príprava:

- *Učiteľky:* pripraviť predmikuláškove aktivity (aktivity s deťmi, výzdoba exteriéru a interiéru materskej školy), zabezpečenie mikulášskych balíčkov.
- *Príprava detí:* aktívne pomáhať pri úprave interiéru a exteriéru a krátko kultúrneho programu.

Opis realizácie:

Na sviatok Mikuláša učiteľky pripravujú deti tým, že ich aktívne zapájajú do skrášľovania interiéru a podávajú im informácie o pôvode tohto sviatku.

Čo môžeme o Mikulášovi porozprávať deťom?

Po smrti svojich staručkých rodičov zdedil Mikuláš veľké bohatstvo. No nenechal si ho pre seba. Bol to ľudomil a všetok svoj majetok rozdal biednym ľuďom, sirotám a chudobným deťom. Často v noci nechával za oknom niečo dobré pre deti. Robil to tajne, ale nebolo tajomstvom, kto za tým všetkým je. A práve vďaka tomuto jeho počinu vznikol zvyk obdarúvať každý rok v tento deň deti a vnúčatká darčekom. Z jeho životopisov sú známe rôzne legendy. Najznámejšia o šľachticovi a jeho 3 dcérach hovorí o schudobnenej rodine s 3 dcérami, ktoré sa bez vena nemohli vydať, hrozilo im, že ich predajú do nevestinca. Sv. Mikuláš im tajne hodil mešec plný zlata do okna ich domu a zachránil celú rodinu od potupy. Pravdepodobne na základe tejto legendy vznikol ľudový zvyk obdarúvať sa na sviatok svätca drobnými darčekom.

Mikulášske tradície, ktoré môžeme deťom priblížiť rozprávaním: Mikuláš chodil s čertom a anjelom od domu k domu, kde sa im predstavoval veršom:

*Deti, ja som Mikuláš,
modlite sa Otčenáš.*

*Mrcha deťom nesiem korbáče,
dobrým orechy a koláče.*

Deti si museli pred nimi kľaknúť a pomodliť sa:

♪ *Mikulášku, dobrý strýčku,
modlím sa ti modlitbičku.*

*Zlož tú svoju plnú nôšku,
daj nám z darov tvojich trošku:*

či konička medového,

či koláčka makového.

Ved' ty, strýčko Mikuláš, mnoho dobrých vecí máš!

Ak sa Mikuláš zastavil so svojim sprievodom na priadkach, dievčatá sa pomodlili:

Mikulášku môj milý,

daj mi muža v tejto chvíli,

aký bude, taký bude,

len nech navždy môj bude.

Niekedy mu i žartovne odvetili:

Mikulášku, bratku, vezmi si ty Katku,

čo ti bude varievati šošovičku sladkú. (Drugová, 2009, s. 24-25)

Priebeh slávnosti Mikuláša

Slávnosť prebieha v tradičnom tóne, nezaraďujeme umelé piesne ani básne. Pri príchode Mikuláša do materskej školy sa Mikuláš predstaví veršíkom. Deti ho privítajú modlitbou.

4.2 Fašiangy a karneval

Fašiangové zvyky na Slovensku tvoria širokú paletu najrôznejších zábavne ladených obradov, sprievodov, stretnutí dedinského spoločenstva. Fašiangy bývajú dodnes vždy plné veselosti, tanca a spevu. V popredí fašiangových osláv bývali fašiangové sprievody, niekde nazývané aj chodenie maškár. Účastníci fašiangového sprievodu sa mohli v duchu dávnych karnevalových tradícií správať takým spôsobom a používať také gestá, ktoré spoločenstvo v bežnom živote netolerovalo. Fašiangové sprievody v maskách uvoľnili lavínu veselosti, smiechu, bláznivých komických situácií. Pre pospolitý ľud v minulosti znamenali uvoľnenie pút všednosti, okamihy spontánneho správania v každodennom lopotení potláčaného človeka. Boli spojené s neviazanou zábavou a veselosťou. Maska a možnosť prestrojenia zohrávajú i v súčasnom živote veľkú spoločensko-psychologickú úlohu, o čom svedčí, okrem iného, obľuba fašiangových podujatí i dnes.

Obdobie fašiangov sa začína krátko po Troch kráľoch a končí sa štyridsať dní pred Veľkonočnou nedeľou.

Cieľ: prežiť netradične a zároveň zábavne karneval v materskej škole, spoznať pritom podstatu fašiangových osláv a tradícií.

Očakávané výstupy: aktívna účasť detí na príprave a konaní tradičnej aktivity, prezentácia školy na verejnosti, prežívanie spontánnej radosti a zábavy.

Príprava:

- *Učiteľky:* príprava materiálu na tvorivé aktivity detí, príprava krojov, pomôcok, tradičných nástrojov, výroba plagátu s informáciou o akcii pre rodičov, nácvik tradičného fašiangového obradu s deťmi.

Opis realizácie:

Čo môžeme deťom o fašiangoch porozprávať?

Končí sa obdobie Vianoc a prichádza obdobie radovánok. Tento čas sa nazýva fašiangy. Fašiangy znamenali čas veselosti s hojnosťou jedál i nápojov, fašiangových sprievodov a tancovačiek. Je to obdobie plné smiechu, veselosti, zábav, svadiieb, zabíjačiek, karnevalov. Odháňali sa tým zlé sily a zabezpečovala sa väčšia úrodnosť a plodnosť. Začínajú sa v polovičke zimy, po Novom roku na deň Troch kráľov, a končia sa štyridsať dní pred Veľkou nocou na Popolcovú stredu. Potom sa vraj zima končí a začína jar. Na fašiangy sa veselí i hoduje na domácich hostinách, keď sa stretáva rodina s rodinou, známimi so známymi. Po dedinách chodili fašiangové sprievody. Niekde to boli sprievody, v ktorých prevládali zvieracie masky – turoň (vôl), kôň, koza, medveď, inde sprievod tvorili maškary – preoblečení muži za ženy a naopak, dvojice postáv muž – žena, cigán – cigánka, ženích – nevesta, ale aj vojak, hlásnik, hájnik, niekde i čert, a sprevádzala ich dedinská muzika. Chodili po dedine od domu k domu, pred každým domom zaspievali a vykrútili ženy. Ako výslužku dostávali „fašiangovníci“ najmä vajíčka, slaninu, klobásy, pálenku, niekde aj peniaze. Z výslužky sa pripravovalo večer pohostenie na tradičnú fašiangovú zábavu. Tradičnými fašiangovými jedlami boli šišky, fánky, zabíjačkové špeciality, mäso, huspenina. Fašiangy sa končili kedysi pochovávaním basy – symbolickým pohrebom plným humoru a zábavy. Aj dnes sú pre dediny typické obchôdzky po dedine v maskách, kde sprievod masiek sprevádza dedinská muzika.

Fašiangové pranostiky:

V noci fašiangovej, keď vidno hviezd mnoho, ponesú sliedky moc vajec toho roku.

Aké fašiangy, taká Veľká noc.

Aké je počasie na Popolcovú stredu, také je po celý rok.

Keď sa mačka cez fašiangy na slnci opeká, potom v pôste za kachle uteká.

Čo môžeme s deťmi robiť:

Aktivity, ktorými pripravujeme program, pomôcky a prostredie na fašiangový karneval v materskej škole.

- Tvorivé aktivity s deťmi:
 - ✓ zhotovovanie masiek do fašiangového sprievodu – maľované, nalepované z textilu i papiera, kaširované škrobom alebo lepidlom, masky z papierových vrecúšok,
 - ✓ zhotovujeme zvieracie masky (turoň, kôň, medveď...) kaširovaním, z kartónového papiera a zvyškov látok,
 - ✓ vyrábame napodobeniny hudobných nástrojov – husle, basa, harmonika, ozembuch, zdobíme ich stužkami,
 - ✓ zhotovujeme šable z kartónov,
 - ✓ pripravujeme cestu, z cesta vykrajujeme šišky.
- Učíme sa rozkazovačky, vinšovačky a žartovné piesne, spájame ich s vhodnou rytmizáciou.
- Vymýšľame tanečné improvizácie k fašiangovým piesňam.
- Hráme zábavné hry – O slepú babu, Káčerový tanec, O tetku, O kolembabu.
- Hráme sa na fašiangový sprievod, pochovávanie basy.
- Nacvičujeme zábavné tance: fľaškový, metlový, stoličkový, ručníkový.

Karneval v materskej škole v duchu fašiangových tradícií:

Karneval sa koná za účasti rodičov, deti predstavujú fašiangový sprievod v tradičných maskách zvierat, žartovných fašiangových postáv, muzikantov s vyrobenými hudobnými nástrojmi, mládencov a dievčat v krojoch.

Program karnevalovej akcie:

Prichádza hlásnik a oznamuje:

Fašánek, fašánek, moj milý pane,

*dajte mi slaniny ako dve dlane.
Hentam mi nedali, tuto mi dajú,
komára zabili, slaniny majú.* (Nádaská, 2012, s. 92)

Za spevu piesne prichádza fašiangový sprievod:

♪ **Pod'me fašiangovať**

*Ej, chlapci šuhajci, pod'me fašiangovať, pod'me fašiangovať,
ej, bude nám gajdoško na gajdách gajdovať, na gajdách gajdovať.
Ej, dziny, dziny dom, ideme z dom na dom, ideme z dom na dom,
ej, dievčatá kde majú, všade nás vítajú, všade nás vítajú.*

Vojak sa pýta:

Máte fašiang?

Obecenstvo odpovedá :

Máme!

Mládenec kývne muzike, povie rozkazovačku:

Hraj, muzika, hraj, dám ti chleba kraj!

A do basy dva groše a pritom sa zatočme.

Hraj, muzika, hraj!

Dýnom, dánom,

hraj, muzika, hraj!

Dýnom, dánom, dám ti chleba kraj! (Filkorová, 1997/98)

Muzikanti hrajú, sprievod spieva:

♪ **Fašiangy, Turice**

Fašiangy, Turice, Veľká noc príde, kto nemá kožuška, zima mu bude.

Ja nemám, ja nemám, len sa tak trasiem, dajte mi slaninky, nech sa napasiem.

A tam hore na komore sedí kocúr na slanine,

choďte si ho odohnať a mne rezeň odrezať,

ak sa máte porezať, pôjdem si sám odrezať.

Hopsa, chlapci, do povaly, aby ste vysoké konope mali. (Nádaská, 2012, s. 96-97)

Jednotlivo vinšujú:

Vinšujeme vám fašiangové časy, aby ste mali krátke noci.

Cez deň slnka teplého, požehnanie dobrého.

*Všetci ľudia sa radujú v fašiangové časy,
jedni pijú, druhí jedia za stolom klobásy.*

*Títo rebrá a slaninu, tam pampúchy pražia,
takéto a iné veci, na fašiangy jedia.*

*Víno, pivo i páleno sebe popijajú,
potom sa do veselého krepčenia dajú. (Filkorová, 1997/98)*

*A my, chlapci neboráci, nemáme čo jesti,
len ten kúsok baraniny, aj to samé kosti.*

Naša kapsa úbohá, všetko berie, čo Boh dá, i slaninu i rebrá.

*Ak nám nič nedáte, na hrncoch to poznáte.
Všecky vám z police popadajú a na kusy sa roztrieskajú. (Nádaská, 2012, s. 95)*

Maškary vyberajú od obecnstva výslužku (pampúchy, vajíčka, slaninku, klobásu, groše) na šable a do košíkov.

Nasleduje tancovačka, začína sa vinšmi :

*Fašiangy sa krátia, už sa nenavrátia, staré dievky plačú, že sa nevyskáču
a mladé sa radujú, že sa zas vytancujú.*

*Trebárs jaká stará baba, vyschlá jako trieska,
byť byla jak sopúch čierna, poskočí si dneska:
aby jej konope narástli vysoké!*

Muzikanti hrajú, sprievod spieva a tancuje:

♪ **Tancuj, tancuj**

*Tancuj, tancuj, vykrúcaj, vykrúcaj,
len mi piecku nezrúcaj, nezrúcaj,
dobrá piecka na zimu, na zimu,
nemá každý perinu, perinu.
Trá-la-la-la, trá-la-la-la, tra-la-la-la, la-lá-la, la-lá-la.*

*Stojí vojak na varte, na varte,
v roztrhanom kabáte, kabáte,
od večera do rána, do rána
muzika mu vyhráva, vyhráva.*

Trá-la-la-la... (Ďuríčková, Pavlovičová-Baková, 1990, s. 112)

Do fašiangovej tancovačky sa zapoja rodičia aj deti, (muzikanti, masky). Hrajú, tancujú na piesne spievané aj reprodukované, medzi tancami sa hrajú fašiangové zábavné hry.

♪ **Námety žartovných fašiangových piesní:**

Ženilo sa motovidlo, Išla sova na tanec, Červený kachel', Stratila som zrkadlo, Pokapala na salaši slanina, Keď komára ženili, Išli dievky ľan trhať, Bol jeden gajdoš, Bola babka, Čo by koza neskákala, Tancuj, tancuj, vykrúcaj, Zelený je rozmajrínčok, Ide káčer po doline, a tam hore na komíne; Tanči, tanči; Medved'ku, daj labku...

Opis zábavných hier:

Fľaškový tanec

Doprostred kruhu tanečníkov postavíme naplnenú fľašu, nad ktorou treba cifrovať tak, aby sa neprevrátila. Začína dobrovoľník a po svojom sóle postaví fľašu pred toho, koho si vyberie. Cifrovanie je improvizované, každý tanečník sa snaží získať čo najväčší potlesk divákov.

Metlový tanec

Jednému z mládencov sa neujde partnerka, preto tancuje s metlou. Keď ju hodí na zem, mládenci si striedajú partnerky. Ten, ktorý tancoval s metlou, si rýchlo uchyťí do tanca dievča. Komu partnerka neostane, tancuje s metlou.

Stoličkový tanec

Stoličky sa rozostavia do kruhu, vždy o jednu menej než je účastníkov tanca. Po chvíľke tanca hudba stíchne a každý sa náhli obsadiť stoličku. Komu sa stolička neujde, vypadáva.

Ručníkový tanec

Tanečníci tancujú v kruhu, jeden mládenec chodí v prostred kruhu s ručníkom. Po chvíľke tanca si vyberie z kruhu dievča. Položí pred dievča ročník, kľaknú si a pobožkajú sa (deti, ktoré sa nechcú pobožkať, sa objímu, pohladia...).

Tancovačka sa končí pochovávaním basy.

Hlásnik ohlási polnoc:

*Udrela dvanásta hódina, spí každá poriadna ródina.
Kto sa doteraz zabával, smutný, presmutný ostáva,
lebo na známost' sa všetkým dáva, že sa basa pochováva!*

Mládenci položia basu na stôl a začína sa žartovný obrad:

*Fašiang sa kráti, je to bieda!
Utorok zastaviť sa nedá,
spolu s ozvenou plnou jasú
sprievod pochováva basu.
Prichádza Popolcová streda!
Nastali nám ťažké časy, pochovanie starej basy.
Teraz nám tu takto leží, kto má nohy, ten k nej beží.
Každý plače, narieka, či je z mesta, vidieka.
Ostali sme celkom sami, basa už nie je medzi nami.
A keď bude smútku moc, vytiahneme ju zas na Veľkú noc!*

Obrad žartovného pochovávaní:

Mládenec:

„Ó, ty, basa, tancovala s tebou celá naša chasa.“

Sprievod:

„Ó, Lóres, Dolóres, naučia ťa v pekle móres!“

Mládenec:

„Ó, ty, basa, keby si nebola tolko hrala, bola by si sa dobre mala!“

Sprievod:

„Ó, Lóres, Dolóres, naučia ťa v pekle móres!“

Mládenec.

„Ó, ty, basa, keby si nebola tolko pila, bola by si dlho žila!“

Sprievod:

„Ó, Lóres, Dolóres, naučia ťa v pekle móres!“

Spolu:

„Lúčime sa s tebou, basa naša, a po Veľkej noci príď k nám zasa!“ (Metodický zborník)

Týmto fašiangový a karnevalový obrad sa končí.

ZÁVER

Žiaľ, náš moderný spôsob života vyháňa ľudové zvyky a tradície z nášho života, a preto je na nás, aby sme na tieto zvyky a tradície nezabúdali, oživovali ich, pretože sú tým zlatým kľúčikom, ktorý otvára naše srdcia. Našou ambíciou je podať učiteľom komplexný obraz o aktivitách s ľudovým námetom. Ide o syntézu odborných poznatkov a pedagogických skúseností v podobe ukážok na realizáciu ľudových námětov a hier, o prezentáciu námětov a odporúčaní, ktoré tvorivý učiteľ vhodne zakomponuje do edukačného procesu. Materiál poskytuje námety ľudových tradícií a zvykov, ktoré sa neviažu len na konkrétny región, ale sú všeobecne spojené so zvykmi počas kalendárneho roka a vzťahujú sa na všetky regióny. Vedme naše deti k tomu, aby tradície vnímali ako čosi čarovné a pekné.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

DRUGOVÁ, Z., 2008. *Vianoce na Slovensku*. Praha : Ottovo nakladatelství, s. r. o., 2008. 105 s. ISBN 978-80-7360-809-5.

ĎURÍČKOVÁ, M., PAVLOVIČOVÁ-BAKOVÁ, L. 1990. *Spievaj si, vtáčatko*. Mladé letá, 1990. s. 41. ISBN 80-06-00062-X.

ĎURÍČKOVÁ, M., 1975. *Zlatá brána*. Mladé letá, 1975.

ĎURINOVÁ, N. 2000. *Riekankový kolotoč*. Bratislava : Matys. s. 4. ISBN 80-88989-26-4.

FILKOROVÁ, J. Fašiangy. In *Predškolská výchova* 3, január – február 1997/98.

Fašiangy. In *Predškolská výchova*.. Január – február, 1997/1998. Ročník LXII.

HORVÁTHOVÁ, M. 2008. *Spievajte si, spievaj*. Bratislava : AT Publishing, 2008. 148 s. ISBN 978 -80-88954-51-4.

JÁGEROVÁ, A. 2002. *Škola ľudového spevu*. Zvolen : Podpolianske osvetové stredisko, 2002. 105 s. ISBN 80-85159-61-9.

Kapustové slávnosti. In *Predškolská výchova*. Január – február, 2002/2003. Ročník LVII.

KLIKÁČOVÁ, E., BRUTENIČOVÁ, E., BACHANOVÁ, J. 2004. *Riekanky, hádanky, vyčítanky*. Bratislava : Perfekt, 56 s. ISBN 80-8046-271-2.

KLOCHÁŇ, J., TORZEWSKI, K. 2000. *Spevom k šťastiu detí*. Edícia Červienka. ISBN 3-87989 319-5.

KUNŠTÁROVÁ, Ž., POTKÁNYOVÁ, K. 2012. Partnerský stisk rúk. Pro Solution, s. r. o., 2012. 111 s. ISBN 978-80-8139-010-4.

LEVICKÁ, J. 2000. *Tancuj, tancuj, vykrúcaj....* Bratislava : AT Publishing, 2000. ISBN 80-967812-2-7.

LYSÁKOVÁ, M., KOPINOVÁ, L., PODHORNÁ, A. 1989. *Piesne, hry a riekanky detí predškolského veku*. Bratislava : SPN, 1989.

NÁDASKÁ, K. 2012. *Slovenský rok v ľudových zvykoch*. Bratislava : Fortuna Libri, 2012. ISBN 978-80-8142-056-6.

ONDREJKA, K. 1988. *Mlad' sa hrá*. Bratislava : Opus, 1988.

ONDREJKA, K. 2008. *Lexikón ľudovej kultúry Slovenska*. s. 280. ISBN 978-80-8067-196-9.

PLICKA, K. 1961. *Slovenský spevník I*. Bratislava : Štátne hudobné vydavateľstvo, 4961. 383 s.

PROFANTOVÁ, Z. 1986. *Dúha vodu pije*. Bratislava : Tatran, 4986.

RÁZUSOVÁ-MARTÁKOVÁ, M. 1956. *Hoja, Ďuňďa, hoja*. Bratislava, 1956.

RUSNÁČKOVÁ, M., 1985. *Naším deťom*. Bratislava : SPN, 1985. s.187.

ŠTEFÁNKOVÁ, M. 2013. *Veľká kniha riekaniek*. Junior, s. r.o. ISBN 80-7267-170-7. s. 124.

Zborník hier, piesní, rečňovaniek s ľudovými tradíciami učiteliek materskej školy Predmier.